

УДК 070:327:(477)

**МІФИ ПРО ЄВРОАТЛАНТИЧНУ ТА ЄВРОПЕЙСКУ
ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ
(за матеріалами періодичних видань
«Дзеркало тижня», «День», «2000»)**

Оксана ГОЦУР

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, Україна, 79044,
e-mail: journft@franko.lviv.ua; o_hozur@franko.lviv.ua*

Виділено основні парадигми і міфи в дискурсі про євроатлантичну та європейську інтеграцію України, які продукує сучасна українська преса. З'ясовано шляхи розповсюдження міфів про ЄС і НАТО.

Ключові слова: євроінтеграція, євроатлантична інтеграція, сучасна українська преса, міфи, дискурс.

Тема європейської та євроатлантичної інтеграції України є актуальною на сторінках сучасної української преси. Журналіст інформує про євроатлантичні інтеграційні процеси, які безпосередньо чи опосередковано стосуються України, аналізує їх і, формуючи українську та світову громадську думку щодо проблеми вступу України у ЄС та НАТО. З огляду на це нагального наукового осмислення потребує інтеграційна тематика на сторінках сучасної української преси, дискурс стратегічної інтеграції держави, який пропонує вона, та міфи, що утворюються та функціонують серед громадськості навколо цього дискурсу.

У практичному сенсі результати такого наукового дослідження можна застосовувати в разі вироблення законодавчих документів щодо зовнішньополітичної стратегії України, а також у покращенні інформаційного висвітлення зовнішньополітичної інтеграційної проблематики, а також включити ці результати в окремі навчальні дисципліни зі спеціальності «Журналістика».

На основі аналізу газетних публікацій виокремлено визначення у зовнішньополітичному інтеграційному дискурсі та міфи з приводу європейської та євроатлантично-української проблематики.

Зовнішньополітична стратегічна інтеграція України в ЄС та НАТО, особливості якої активно обговорює сучасна українська преса, з огляду на те, що інтеграція держави у ці структури визначить її подальшу геополітичну роль у світі.

У своїх дослідженнях українські дослідники намагаються науково обґрунтувати, представити, проаналізувати, передбачити інтеграцію України у ЄС, опираючись лише на геополітичні та гео економічні чинники. М. Басараб, Е. Камінський, О. Горенко,

С. Федуняк, О. Дергачов, Б. Тарасюк, Л. Чекаленко, В. Булгаков, П. Сардачук, О. Сагайдак та інші українські дослідники опираються у своїх наукових працях саме на ці два чинники. Про роль ЗМІ у процесі євроінтеграції України у своїх працях писали Г. Петріва, Ж. Панченко, С. Даниленка, Я. Приходи, В. Власенко, Н. Ващенко, Н. Габор, Ю. Щербака, О. Литвиненка, І. Бінька, В. Потіхи. Щоправда, усі вищезазначені дослідники розглядають ЗМІ з трьох позицій: мас-медіа як чинник позиціонування іміджу України на зовнішньополітичній арені і як чинник інформаційного забезпечення зовнішньої політики держави (міфотворчий аспект, якісна наповненість інформації) або як складову національної безпеки України. Тому на сьогодні немає цілісного та ґрунтовного дослідження щодо євроатлантичної інтеграційної проблематики у сучасній українській пресі. Так сучасна українська преса у цьому контексті ще не була окремим предметом наукового дослідження. Тому завдання нашої наукової статті полягає в дослідженні даного предмета, аналізу дискурсу євроатлантичної інтеграції, який пропонує сучасна преса, та виокремлення основних міфів у цьому дискурсі.

Міжнародна інтеграція, за визначенням Л. Угрин, – об'єктивне, складне й суперечливе явище, що розвивається у протистоянні з дезінтеграційними тенденціями у світовій системі, характеризується процесами об'єднання держав і народів для спільного розв'язання проблем та реалізації спільних цілей, супроводжується посиленням взаємозалежності між ними аж до злиття в єдине ціле, виникненням спільних інститутів та правових норм, що забезпечують функціональну ефективність [9, с. 167]. З огляду на таке розуміння міжнародної інтеграції, під європейським та євроатлантичним інтеграційним процесом України у нашому дослідженні ми розуміємо сукупність політичних та економічних процесів внутрішнього та зовнішнього детермінізму з усіма наслідками на мікро- та макрорівні держави, які спрямовані на вступ України до Європейського Союзу та НАТО.

Українські засоби масової інформації, політичні та економічні чинники становлять структуру інтеграційного процесу України до Європи. За словами Н. Ващенко, ЗМІ стають не просто передавачами інформації, а й активними учасниками, складниками реалізації внутрішнього і зовнішнього курсу держави [1]. Серед вищезазначених чинників цієї структури за ступенем важливості та визначальності має перший чинник. Це зумовлено кількома причинами. По-перше, політичні та економічні чинники знаходять своє висвітлення в українських ЗМІ. Своєю чергою мас-медіа, зважаючи на демократичний принцип розвитку і функціонування України, є незалежним від політичних та економічних чинників в євроатлантичному інтеграційному контексті. По-друге, чим більше зовнішня чи внутрішня політико-економічна подія у євроатлантичному інтеграційному ключі стосується України, тим активніше її висвітлюють ЗМІ. По-третє, мас-медіа, зважаючи на свій соціально-психологічний феномен, позитивно або негативно формують громадську думку українців щодо питання вибору інтеграційного вектора розвитку держави. У цьому контексті О. Горенко стверджує, що ставлення до європейської інтеграції є питанням не лише загальнодержавного, а й індивідуального політичного, інтелектуального та духовного вибору [2, с. 8]. Тому цілком слушним є зауваження А. Гоцинського щодо значення у сучасності новітніх інформаційних

технологій, які, на його думку, дають змогу максимально пришвидшити інтеграцію нашої країни у світове співтовариство [3, с. 145]. Сегмент української преси на сучасному інформаційному ринку характеризується фрагментарністю. На сьогодні для пересічного українця газета залишається найбільш доступним та щоденним джерелом інформації. Щоразу частіше кожне періодичне видання створює свої електронні версії і так намагається, по-перше, зберегти і розширити свою читацьку аудиторію, а, по-друге, не поступатися за впливовістю іншим інформаційним джерелам. Це стосується, зокрема, таких видань, як «Дзеркало тижня», «День», газети «2000», погляд яких на євроатлантичну інтеграційну тематику є основою нашого дослідження.

Дискурс євроатлантичного та європейського інтеграційного процесу України на сторінках цих періодичних видань має структуру, характерними ознаками якої є: тяглість, чітка політична окресленість, сталість проблематики, різножанровість, вмотивованість. Тяглість полягає у тому, що євроатлантична тематика завжди займає належне постійне місце у друкованому виданні. Увесь шлях розвитку і трансформації ЄС та НАТО, рух України у бік цих структур можна простежити саме за газетними матеріалами. Сталість проблематики – євроатлантична інтеграційна проблематика представлена темами, які умовно спрощено можна окреслити як «Політичні проблеми вступу України в ЄС та НАТО», «Економічні проблеми вступу у ЄС та НАТО», «Керівництво ЄС, НАТО та України», «Перспективи розвитку ЄС та НАТО», «Сучасна і майбутня роль України для ЄС, НАТО/ у ЄС, НАТО».

Політична окресленість – це політична спрямованість періодичного видання щодо євроатлантичної інтеграційної тематики. Такі публікації пропонує читачеві «Дзеркало тижня», «День», газета «2000» крізь призму власного політичного ставлення до питання зовнішньополітичної інтеграції країни.

З огляду на вищеподану структуру інформаційної парадигми євроатлантичної інтеграційної проблематики робимо висновок, що вона є політичною інформацією. На думку відомого дослідника Л. Віндлгема, політична інформація – це продумане передавання відправником споживачеві політичних новин із наміром вплинути на поведінку споживача інформації так, щоб той не міг вчинити по-інакшому. Саме у цьому полягає вмотивованість.

Періодичні видання намагаються висвітлити найактуальніші події євроатлантичного інтеграційного процесу, подати його читачеві так, щоб він отримав певну користь (почерпнув нове, підтвердив своє переконання, розпочав пошук відповіді, задумався, розпочав практичну дію), а також знову повернувся до того самого джерела інформації. Усвідомлення того, що власні переконання перетинаються із думками журналіста, є одним із факторів збереження і розширення читацької аудиторії. Тому журналісти вдаються і до міфотворчих засобів представлення інформації. В. Чумак, директор програм політичного аналізу та безпеки Міжнародного центру перспективних досліджень у виданні «Зовнішні справи», зазначає: «Низька ефективність інформаційного забезпечення інтеграційних процесів України пояснюється тим, що серед населення панують міфи» [10].

Як зазначають дослідники геополітичних процесів В. Маддісон та В. Шахов у навчальному посібнику «Сучасна українська геополітика» (Київ, 2003), однією з цілей

Європейського Союзу є економічне зростання та політичне процвітання країн-учасниць Союзу. Навколо цього факту сучасна преса вибудовує такі найпоширеніші негативні міфи. **Міф перший:** ЄС ніколи не дасть економіці України розвинутися до рівня інших європейських країн (Прихно Д. Псевдонаціоналізм як п'ята колона Заходу // 2000. – 2008. – № 47). **Міф другий:** Україна у разі вступу буде лише постачальником дешевої робочої сили (Там само). **Міф третій:** у політичній нестабільності України винен ЄС (Умменд Андрес. Європейський внесок у недуги України // Дзеркало тижня. – 2009. – № 30). **Міф четвертий:** ЄС – це структура, яка найближчим часом розпадеться, зважаючи на різний соціально-економічний розвиток своїх членів (Леонтьев А. Эхо Давоса: куда разворачивают Украину // 2000. – 2006. – №6). **Міф п'ятий:** Україна у разі свого членства в ЄС втратить свою державність та незалежність (Михайленко М. Идем ли мы в Европу? // 2000. – 2005. – №24).

Разом з тим, преса створює і позитивні міфи:

- 1) Україна – це країна, без якої ЄС є нецілісним та незахищеним (Єлісаєв К. Україна і ЄС: партнерство-асоціація-членство // Дзеркало тижня. – 2009. – № 16);
- 2) Членство України в ЄС є реальним шансом процесу демократизації Росії, який принесе стабільність у розвитку міжнародних відносин (Райхель Ю. Призначення ворогом. Антиукраїнська істерія викликана внутрішніми проблемами Росії // Дзеркало тижня. – 2008. – № 19);
- 3) ЄС – це структура, членство в якій надасть економічну та політичну стабільність та соціально-економічний і культурний розвиток Україні (Йоган Прессо. Значимість Помаранчевої революції // День. – 2005. – № 48);
- 4) ЄС має великий обов'язок перед Україною з огляду на її історичний внесок у забезпечення стабільності європейських країн (Йошка Фішер / Реалізм з приводу Росії // День. – 2008. – № 155).

Щодо НАТО, то оглядаючи українську пресу за період 2004 – 2009 роки, можна говорити про збільшення газетних публікацій, у яких журналісти порушують три питання: 1) як Україна у внутрішньо- та зовнішньополітичному контексті зміниться у разі свого вступу в НАТО? 2) яке практичне значення для пересічного українця має цей вступ? 3) які фактори можуть стати визначальними чинниками у пришвидшенні вступу України в НАТО?

Саме навколо цих питань періодичні видання «Дзеркало тижня», «День», «2000» вибудовують такі негативні міфи:

- 1) НАТО як маріонетка США (Табачник Д. Украина: политика упущенных возможностей // 2000. – 2008. – № 42);
- 2) Неєфективність НАТО як оборонної мирної, міжнародної структури (Бойко В. Про НАТО в Севастополі // День. – 2008. – № 211);
- 3) Вступ України в НАТО спричинить до певних конфліктів з Росією (Рогозін Л. Альянс, що не склався // День. – 2008. – № 219.; Михайленко М. Європейський арбалет для Києва // 2000. – 2005. – № 6);
- 4) Вступ України в НАТО спричинить занепад українського оборонно-промислового комплексу (Моначинский А. Главная военная тайна: о чем не говорят вслух // 2000. – 2005. – № 8);

- 5) НАТО – лише військова міжнародна структура, яка не сприяє економічному розвитку держави (Лавров С. Такая «дружба» действительно не нужна // 2000. – 2008. – № 37).

У пресі функціонують такі позитивні міфи про НАТО. **Міф перший:** входження України в НАТО забезпечить повну стабільність та безпеку усім європейським країнам (Поляков Л., Гриценко А. Україна – НАТО: майбутнє в руках минулого // Дзеркало тижня. – 2003. – № 26). **Міф другий:** НАТО є найефективнішою системою безпеки в Європі (Джеймс Шерр. Україна і НАТО: реалізм сьогодні, членство завтра? // Дзеркало тижня. – 2005. – № 42). **Міф третій:** вступ України в НАТО надає їй переваги швидкого набуття членства в ЄС (Ромашова Н. Про стратегію // День. – 2009. – № 1).

На офіційній інтернет-сторінці «Україна-НАТО» www.ukraine-nato.gov.ua розміщено результати соціологічних досліджень, що виявили такі характерні для України міфи про НАТО: НАТО – агресивний блок; членство в НАТО зовсім не обов'язкове для країни; вступ в НАТО вимагатиме від України значних додаткових витрат бюджетних коштів; вступ України до НАТО зіпсує відносини з Росією; для України членства в ЄС досить і в НАТО не потрібно вступати; у сучасному світі немає об'єктивної необхідності існування НАТО; членство в НАТО відверне від України іноземних інвесторів; зі вступом до НАТО Україна втратить суверенітет; члени Альянсу загалом та європейці зокрема танцюють під американську дудку; вступ України в НАТО призведе до перетворення її на військовий полігон, заповнений базами НАТО; Україна як член НАТО посилятиме своїх солдатів строкової служби для участі у військових операціях Альянсу; Україна буде зобов'язана брати участь в усіх військових операціях НАТО [11].

В одному із жовтневих номерів «Дня» 2009 р. було опубліковано статтю В. Трюхана, М. Михайлова, О. Малиновського «Україна – ЄС – НАТО: міфи та реалії» (День. – 2009. – № 40), в якій автори аналізують міфи про євроатлантичну інтеграцію, що функціонують в сучасному українському інформаційному просторі. Отже, вони виокремили такі три найпоширеніші міфи про ЄС: «ЄС перебуває в перманентній інституційній кризі», «Зона вільної торгівлі з ЄС: крах української економіки», «Східне партнерство ЄС не несе для України «доданої вартості» – та кожний спростували. Щодо НАТО, то автори зазначили, що найчастіше в інформаційному просторі функціонують такі міфи про цю структуру: «Бухарестський саміт НАТО – крах євроатлантичної перспективи України», «НАТО втрачає свою роль у системі міжнародної безпеки», «Вступ України до НАТО завдасть шкоди відносинам стратегічного партнерства з Росією», «Вступ України до НАТО не відповідає волі її народу».

У цілому парадигма ЄС та НАТО відповідає міфам, створеним сучасною українською пресою.

Публікації на європейську та євроатлантичну тематику газети розміщують у відповідних рубриках. Так, всеукраїнська газета «День» має три рубрики: «Україна і світ», «Планета», «Nota bene», – а «Дзеркало тижня» рубрику – «Міжнародна політика». Газета «2000» такі матеріали про зовнішньоінтеграційну проблематику поміщає у рубриках «Свобода слова», «Актуально», «Аспекти».

Переглядаючи та аналізуючи публікації у газетах «День», «Дзеркало тижня» і «2000» про євроатлантичну інтеграцію України, можна виокремити такі методи по-

ширення міфів про стратегічну інтеграцію України. Перший – у своїх публікаціях журналісти для підтвердження своєї тези часто послуговуються соціологічними даними. Нерідко читачам пропонують результати соціологічних досліджень різних соціологічних служб та неурядових політичних центрів в окремих спеціальних рубриках (наприклад, «Соціологічна служба «Дня» у газеті «День»). Другий метод – інтерв'ю з європейськими політиками, посадовцями ЄС, НАТО, Росії, дипломатами та послами. Зокрема, кореспонденти газети «День» брали інтерв'ю у Надзвичайного і Повноважного Посла Словацької Республіки в Україні Урбана Руснака [6], у генерального секретаря Альянсу у 2000 р. лорда Джорджа Робертсона [4], у начальника Оборонного коледжу НАТО генерал-лейтенанта Вольф-Дітера Льозера [7], у консультанта НАТО з питань України Джеймса Шерра [8] тощо. Водночас у газеті «2000» можна прочитати інтерв'ю лише з російськими політиками та науковцями у сфері міжнародних відносин. Третій шлях – синдикат-проекти – виступи на сторінках українських видань відомих іноземних політиків. Цей шлях застосовує головним чином газета «День», «Дзеркало тижня», рідше – «2000». Четвертий шлях досягається через передрук цілих статей з відомих та впливових закордонних періодичних видань («День», «Дзеркало тижня»), або через використання рубрики, яку умовно можна назвати «Україна у дзеркалі закордонних ЗМІ». Реалізовується ця рубрика найчастіше шляхом виривання певних речень з контексту, які несуть певний, чітко виражений посыл («День», «2000»). Зокрема, міфи про Україну, євроатлантичну інтеграцію України негативного характеру продукує газета «2000», активно подаючи у рубриці «ЗМІ про Україну» уривки текстів про нашу державу з іноземних видань, наприклад таких, як «Die Zeit» (Німеччина), «Financial Times» (Великобританія), «The Guardian» (Великобританія), «Аурога» (Ізраїль) тощо (СМІ об Україне// 2000. – 2008. – № 46; «НАТО не поможет...» Зарубежные СМИ об Украине// 2000. – 2008. – № 37). Україна в очах її громадян постає як країна вбивць, політично та соціально-економічно нестабільною державою.

У газеті «День» можна прочитати публікації, наприклад, Еріка Бонзе з «Handelsblatt» (День. – 2008. – № 92), Кішоре Мамбубані з «Financial Times» (День. – 2008. – № 91), Марціна Свенціцького з «Gazeta Wyborcza» (День. – 2009. – № 64), Збігнева Бжезінського з «Le Figaro» (День. – 2009. – № 30) тощо.

Загалом залежно від мети та подачі фактів ці методи можуть бути і методами поширення і методами спростування міфів.

Словосполучення «ЄС повинен» (зрозуміти, допомогти, піти назустріч, усвідомити та ін.) та «ЄС зобов'язаний» – ключові мотиви газетних публікацій. Періодичні видання, використовуючи їх, намагаються відгородити громадську думку від основних проблем держави, які не дають змоги їй вступити у бажану європейську структуру. У концептуальне розуміння даного питання входять економічна, політична, правова та іміджева складові. У публікаціях журналістів, політологів та політиків, науковців простежують таку тенденцію: якщо Україна і має проблеми у цих чотирьох головних сферах, то у цьому провина ЄС, який не може захистити державу від негативного російського впливу, не розуміє особливостей національної «кухні» на всіх державних рівнях [5].

Досвід входження пострадянських країн до ЄС показує, що інтеграція не є одно-векторним процесом. Не тільки Україна має прагнути пристосуватися до ЄС і торувати шлях входження до нього, а й об'єднана Європа має знати і сприймати Україну у сенсі європейської її сутності. Без налаштованості української громадської думки у бік «європейського вектора» не можна однозначно і категорично стверджувати, що українці позбудуться міфів про ЄС і НАТО. Саме над вирішенням цієї проблеми повинні працювати не тільки українська преса, а й мас-медіа у цілому.

Отже, можна зробити такі висновки. По-перше, сучасна українська преса створює дискурс євроатлантичного інтеграційного процесу, характерними ознаками, якого є: тяглість, чітка політична окресленість, сталість проблематики, різножанровість, вмотивованість. По-друге, особливе місце у цьому дискурсі функціонують позитивні та негативні міфи, які продукує українська преса навколо інтеграційної проблематики. Тому на полі науковому перспективним виглядає дослідження активності появи та функціонування цих міфів, тобто наскільки їх активність змінюється залежно від часу появи та функціонування, змін у зовнішньополітичному та внутрішньодержавному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ващенко Н. Геополітичні вектори ЄС щодо України на сторінках німецької преси [Електронний ресурс] / Н. Ващенко. – Режим доступу: www.journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1543
2. Горенко О. М. Соціально-політичний вимір європейської інтеграції та Україна / О. М. Горенко ; Інститут історії України НАН України. – К., 2002. – 154 с.
3. Гоцинський А. Новітні медіа-технології в розвитку українського суспільства / А. Гоцинський // Медіа. Бізнес. Громадськість. Влада: взаємодія на шляху до євро інтеграції: матеріали українсько-польські науково-практичної конференції. Регіональні Засоби масової інформації, бізнесові структури та органи місцевого самоврядування: взаємодія на шляху до євроінтеграції (досвід України та Польщі)» / під ред. І. Бакушевич, К. Кашуби. – Тернопіль : ТІСІТ, 2003. – С. 144–147.
4. Зам'ятін В. Генеральний секретар НАТО лорд Робертсон: Альянс не планує ніяких операцій на теренах колишнього СРСР / В. Зам'ятін // День. – 2000. – № 13. – 27 січ.
5. Кораблін С. Досвід Угорщини – уроки для України / С. Кораблін // Дзеркало тижня. – 2007. – № 47. – 8–14 груд.
6. Сірук М. Просто порада: Урбан Руснак: Декларації та реформи в країні повинні йти рука в руку / М. Сірук // День. – 2009. – № 1. – 13 січ.
7. Сірук М. Генеральська стратегія / М. Сірук // День. – 2009. – № 25. – 14 лют.
8. Сірук М. Політика Мстивості і покарання / М. Сірук // День. – 2009. – № 26. – 17 лют.
9. Угрин Леся. Інтеграційні процеси: міжнародний аспект / Л. Угрин // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – Вип. 4. – С. 256–264.
10. Чумак В. В інформаційному вакуумі / В. Чумак // Зовнішні справи. – 2008. – № 5.

**MYTHS ABOUT EUROATLANTIC AND EUROPEAN
INTEGRATION OF UKRAINE**
(after materials of magazines «Mirror of week», «Day», «2000»)

Oksana HOTSUR

*Ivan Franko National University of Lviv,
49, Generala Chuprynky Str., Lviv, Ukraine, 79044,
e-mail: journft@franko.lviv.ua; o_hozur@franko.lviv.ua*

In the article basic paradigms and myths are selected about euroatlantic and European integration of Ukraine, which are produced by the modern Ukrainian press. The ways of distribution of myths are found out about UE and NATO.

Key words: eurointegration, euroatlantic integration, the modern Ukrainian press, myths, paradigm.

**МИФЫ О ЕВРОАТЛАНТИЧЕСКОЙ И ЕВРОПЕЙСКОЙ
ИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ**
(за материалами периодических изданий
«Зеркало недели», «День», «2000»)

Оксана ГОЦУР

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупринки, 49, Украина, 79044,
e-mail: journft@franko.lviv.ua; o_hozur@franko.lviv.ua*

В статье выделены основные парадигмы в дискурсе и мифы о евроатлантической и европейской интеграции Украины, которые продуцирует современная украинская пресса. Выяснены пути распространения мифов о ЕС и НАТО.

Ключевые слова: евроинтеграция, евроатлантическая интеграция, современная украинская пресса, мифы, дискурс.